

flekterade hållningen till begreppet vardagsliv. I avhandlingens ansats är detta en av fyra centrala s.k. kontexter som författaren avser att undersöka. Vad vardagsliv är i detta sammanhang utreds emellertid inte. Jag ställer mig dessutom frågande till om materialbasen är tillräcklig för att studera vardagsliv (hur vi nu definierar det). Berggren Torell hänvisar i huvudsak till en intervjuundersökning, gjord i ett annat sammanhang av 60 mellanstadieelever med äldre släktingar och deras förhållande till sina kläder när de var barn.

Resultatet är en uppsättning uttalanden om hur barn och mödrar "bör" eller "kan" ha gjort eller uppfattat olika förhållanden. I många fall förefaller dessa "bör" eller "kan" vara ganska rimliga. Men de empiriska belegen saknas och påståendena ger snarare intryck av kvalificerade gissningar än rimliga slutsatser. Förutom att intervjumaterialet har uppenbara begränsningar finner jag det märkligt att Berggren Torell inte använder bevarade klädesplagg i högre utsträckning, inte minst som hennes "närläsning" av ett par konkreta plagg tillhör avhandlingens höjdpunkter. Inte heller förstår jag varför hon har valt bort fotografier på klädda barn i något slags vardagssituation. Ett sådant material torde vara oändligt stort och rikt.

Beträffande undersökningens fokus på aktörer inom staten och det kommersiella fältet är källäget desto bättre. Berggren Torell använder sig här av en rik uppsättning rådgivningsbroschyrer, utredningar, verksamhetsberättelser, föredrag, mönsterböcker, annonser, klippssamlingar etc. Här vilar undersökningen tryggt i sitt material.

Det här är en avhandling som handlar om en specifik aspekt på en välkänd epok, Folkhemmet. Viveka Berggren Torell har valt att studera det klädda barnet via en tydligt och ambitiöst definierad teoretisk ingång, dvs. kritisk diskursanalys. Jag är tilltalad av teorivalet och att det behandlas utförligt i inledningen. Å andra sidan menar jag att det teoretiska anslaget syns och används för lite i själva avhandlingen. I vissa fall är denna användning väl passiv, i andra fall är den svår att identifiera. Jag hade gärna sett en tydligare och mer utvecklad konfrontation mellan teori och empiri.

I god etnologisk anda bygger avhandlingen på utgångspunkten att man via ett begränsat empiriskt fenomen kan berätta, bidra och ansluta till en större historia. Valet av studieobjekt är i detta avseende välmotiverat. Avhandlingen bidrar till Folkhemmets historia, ett bidrag som hade kunnat utvecklas. Via barnkläderna och det klädda barnet får vi veta en hel del om Folkhem-

ets konstruktion av framförallt pojkar och flickor och kvinnor i form av mödrar och husmödrar. Vi får också en ny belysning av förhållandet mellan staten och det offentliga samhället, de kommersiella aktörerna samt vetenskapen. I detta ménage à trois står det klädda barnet med sin skarpa sportkostym, coola cowboydräkt eller nätta klänning. Men också kvinnan, husmodern med lagade byxor i knäet och stoppade strumpor i hand.

Lars-Eric Jönsson, Lund

Birgitta Hellmark Lindgren: *Pregnoscape. Den gravida kroppen som arena för motstridiga perspektiv på risk, kön och medicinsk teknik*. Institutionen för kulturantropologi och etnologi, Uppsala Universitet 2006. 255 s., ill. English summary. ISBN 91-506-1863-6.

Birgitta Hellmark Lindgren disputerade år 2006 i antropologi med avhandlingen *Pregnoscape. Den gravida kroppen som arena för motstridiga perspektiv på risk, kön och medicinsk teknik*. Avhandlingens fokus är diskussionen om graviditet och födande som risk kontra önskan om kontroll. Hennes syfte är att studera hur olika synsätt på graviditet och födande påverkar gravida kvinnors handlingsutrymme i Sverige. Detta gör hon genom att fokusera på tre teman. Det första är de relationer som uppstår i samarbete mellan människor och medicinsk teknik. För att förstå denna relation använder hon sig av begreppet cyborg, symbiotiska sammansmältningar mellan människa och teknik, ett begrepp som Donna Haraway etablerade i början på 1990-talet. Det andra temat som hon studerar är risk i samband med graviditet och födsel. Riskdiskussionerna har lyfts fram som ett resultat av ökad uppmärksamhet på biomedicinsk kunskap och teknik. Det tredje temat som behandlas är kropp och kön eftersom födande är kroppsligt och könsnormer blir synliga i diskussioner om graviditet och födande.

Orsaken till varför Hellmark Lindgren valt att kalla sin avhandling för *Pregnoscape* kräver en förklaring. Begreppet är inspirerat av Arjun Appadurais term *etnoscape*, som ett sätt att framhålla antropologernas betoning av plats. Här har etnos bytts ut mot *pregno* och med begreppet avser hon "personer och idéer som sammantaget bildar den kulturella tolkningsram inom vilken gravid identitet [graviditet!] konstitueras". Att använda sig av begreppet *pregnoscape* som en ingång i ämnet är

enligt min mening ett lyckat val trots att andra möjligheter naturligtvis också skulle ha funnits. Avhandlingen byggs upp kring tre centrala avsnitt: graviditetstest och ultraljud, kejsarsnitt samt hemförlossning. Alla dessa avsnitt fokuserar på olika sätt riskhantering och synen på var gränsen för det normala går.

Efter det inledande avsnittet om avhandlingens material och utgångspunkt utvecklas samma tema i kapitlet om graviditet som etnografiskt fält. Dessa bildar sammantaget avhandlingens teoretiska utgångspunkt. Den teoretiska plattformen som avhandlingen står på är enhetlig och välvald med få utsvävningar. Det är positivt eftersom endast det nödvändiga i teoretisk väg presenteras. Men det kan också betraktas som något negativt då framställningen ter sig en aning tunn, bl.a. eftersom den litteratur som presenteras är relativt sparsmakad. Jag hade väntat mig en mera utförlig genomgång av antropologisk och annan kulturvetenskaplig forskning kring födande och en positionering av författaren i relation till denna litteratur. För den som inte känner till t.ex. Robbie Davis-Floyds eller Tove Fjells undersökningar om födande ger denna text ganska lite väggkost. Tydligt är (för den som vet) att Hellmark Lindgren känner till den relevanta litteraturen. Frågan om hur mycket av den tidigare forskningen och den litteratur man stöder sig på som ska presenteras löses på olika sätt i olika ämnen, lärosäten och länder. Orsaken till varför jag efterlyser en fördjupad presentation av och en positionering i förhållande till den tidigare forskningen är att jag anser att en avhandling även ska fylla en viss pedagogisk funktion. Men här skiljer sig antagligen våra ämnestraditioner från varandra.

Diskussionen om kön och kropp ger en stadig grund för avhandlingen. Det som jag däremot hade önskat är att författaren utförligare hade behandlat vilka fördelar ett antropologiskt perspektiv ger en analys av dagens födslofält. En intressant diskussion är däremot den om risk och riskhantering, något som enligt modernitetsteoretiker fått en allt större plats i vårt samhälle. En central fråga här är om samhället har blivit farligare eller om det är vår inställning till risker som har ändrats. I avhandlingen diskuterar författaren detta och för fram sociologen Franck Furedis tankar om att vår kännedom om risker, framförallt teoretiska, ger ett säkerhetstänkande som resultat. Risktänkandet blir väldigt tydligt i samband med graviditet och förlossning och kan, som Hellmark Lindgren skriver, användas i såväl kontrollerande som moraliserande syfte.

Hellmark Lindgren baserar sin analys på ett omfattande fältarbete under åren 1998–2000. Hon har gjort

intervjuer med 15 gravida föräldrapar i Uppsala. Senare begränsade hon antalet till åtta av praktiska skäl men följde istället med dessa par under hela graviditeten. Utöver intervjuerna består materialet av deltagande observationer på mödrakliniken, där hon har följt möten mellan barnmorska och blivande föräldrar.

Fältarbetet presenteras på ett ändamålsenligt sätt med stark närvaro av författaren själv. Läsaren inser bl.a. att Hellmark Lindgren själv väntat barn under den aktuella tiden och att hon genom resor i utlandet kom att se på svensk förlossningsvård med nya ögon, att hon kom att se på det självklara med exotisk blick. För som hon säger finns det redan i Sverige en stor variation av synsätt på graviditet och födande. Materialet presenteras väl men tillblivelsen av det kunde ha problematiserats mera ingående.

En annan materialgrupp som har använts är nätdiskussioner. Här är jag aningen förvånad över att Hellmark Lindgren inte för en etisk diskussion kring användningen av detta material. Tove Fjell för en utmärkt diskussion om etik i sin artikel "Offentliggjort, men inte offentligt" (*Frågelistan som källa och metod*, s. 177–190. Charlotte Hagström m.fl. 2005), där hon argumenterar för att nätdiskussioner inte utan vidare kan användas som forskningsmaterial på grund av problematiken med anonymitet. Dessutom använder Hellmark Lindgren sig av mediedebatter om graviditet och födsel.

I det följande avsnittet får vi följa med hur de par som hon intervjuat leds genom mödravården som en resa i mödravårdsregi till föräldraskapets land. Hon framhåller att det är berättelsen om graviditet, dvs. minnet av händelse och situationer som står i fokus, men går inte in på vad hon avser med en berättelse. Vi får möta gravida par på barnmorskemottagningen som Hellmark Lindgren karakteriserar som en utbildning i normalitet eftersom dessa besök kretsar kring begreppsparet normal och avvikande.

Inskrivning, mödravårdssamtal och ultraljudsundersökningen, mitträff och föräldrakurs presenteras med citat ur materialet. Här framkommer hur dessa träffar, kurser och undersökningar kretsar kring tankar om normalitet kontra patologiska avvikelser. Mycken uppmärksamhet i mödravården ges åt faror och teoretiska risker med en oro hos de blivande föräldrarna som följd. Kvinnorna har olika strategier att hantera detta. Ett sätt kan vara kunskapssökande, ett annat att skapa gynnsamma förutsättningar för fostret. Kvinnorna kan också försöka stänga av informationsflödet och förlita sig på den egna känslan.

I tre kapitel analyserar Hellmark Lindgren sitt material och argumenterar kring teman som graviditetstest och ultraljud, synen på kejsarsnitt i relation till risk och kön och den farliga hemförlossningen. Här återfinns vad som kan ses som avhandlingens kärna.

Graviditetstest och ultraljud ser hon som en representation av cyborg och ställer den i relation till diskussioner om medikalisering samt till diskussioner om modernitet respektive tradition. Denna diskussion är intressant och Hellmark Lindberg för en argumentation som visar att det inte är fråga om ett antingen eller-förhållande. Teknik i samband med graviditet är i dagens läge ett normalt förfarande och att avstå från den uppfattas som ett mera aktivt val än att säga ja till tekniken. Här framhålls också hur dagens gravida par vill ha bekräftelse på att de är gravida via graviditetstest istället för att lita på den egna känslan och hur en ultraljudsundersökning kan ses som ett sätt att hantera den osäkerhet som omgärdar graviditet.

Kejsarsnittet är en annan representation av cyborg där kvinnokroppen utgör en arena där perspektiv på teknik, risk och kön möts. Kejsarsnitt diskuteras i relation till förlossningsrådsla samtidigt som orsakerna till det ökade antalet kejsarsnitt som görs förklaras utgående från internationella undersökningar av vilka en del, men inte alla, är giltiga i svensk kontext. Hellmark Lindgrens argumentering visar att bilden av kvinnan med stort kontrollbehov är förenklad, det är inte bara fråga om att dagens föderskor alienerat sig från sina kroppar och inre känslor. Den här typen av argumentering är i mitt tycke avhandlingens styrka eftersom hon tydligt, med utgångspunkt i sitt fältmaterial, visar att synen kring bl.a. kejsarsnitt inte är svartvit utan mer mångfasetterad. Kejsarsnittet tolkar hon som ett sätt för föderskorna att lösa behovet av kontroll samtidigt som de frivilligt eller ofrivilligt avstår från normen om naturlig födsel. Att begära kejsarsnitt kan inte enbart ses som ett resultat av medikalisering så som fallet ofta varit i forsknings-sammanhang, menar hon, utan kan vara en maktkamp mellan föderska och läkare. I detta avsnitt kunde begrepp som naturlighet och födandets upplevelsedimension ha problematiserats mera ingående, men å andra sidan är Hellmark Lindgrens argumentation övertygande. En tydligare anknytning till den teoretiska diskussionen kring kropp och kön kunde också ha gjorts.

Hemförlossningen lyfts även fram i avhandlingen där den analyseras som en avvikelse för att på detta sätt tydliggöra de rådande normerna för graviditet och födande. Även här är riskdiskussionen central eftersom

hemförlossningen innebär en moralisk risk då barnets liv kan sättas på spel. Tankar kring hemförlossning placerar Hellmark Lindgren in i diskussioner om olika sorters feminism såsom gynocentriska tankar om "kvinnokraft". Här kunde diskussionen om den födande kvinnan ha utvecklats i tankar om "den ädle vilden" (jfr Helsti 2000, Nylund Skog 2002). Hellmark Lindgren uppfattar inte hemfödande som en återgång till gamla traditioner utan ser det som en modern företeelse styrd av självreflektion och valmöjligheter. Trots att kejsarsnitt och hemförlossning kan uppfattas som varandras motsatser ser författaren stora likheter i normerna kring dem eftersom de båda handlar om att kvinnorna vill vara med om att bestämma över sitt födande och ta ansvar över sina beslut.

Avhandlingens fördelar är övervägande. Den är, som redan sagts, skriven på ett lättillgängligt sätt där empirin ges stort utrymme. Utgångspunkt och val av teori är ändamålsenlig och gör att avhandlingen inte spretar iväg. Argumentationen är välgrundad och övertygande. I vissa fall skulle jag ha önskat mera fördjupning i de teoretiska resonemangen, speciellt begreppsutredningen. Nackdelarna, särskilt bristen på ett pedagogiskt upplägg, överväger inte de fördelar som avhandlingen har. Den är angelägen och belyser det svenska födslofältet med ny, viktig kunskap speciellt gällande diskussioner kring risk och riskhantering.

Lena Marander-Eklund, Åbo

Johan Lundin: *Näten på Limhamn. Sociala relationer i ett lokalsamhälle 1870–1914*. Sekel Bokförlag, Lund 2006. 350 s., ill. English summary. ISBN 91-975223-8-4.

Näten på Limhamn är historikern Johan Lundins doktorsavhandling. Som titeln avslöjar handlar den om Limhamn, ett samhälle en gång beläget söder om Malmö men numera en del av staden. För många är Limhamn känt som ett fiskeläge, vilket titeln delvis anspelar på. *Näten på Limhamn* handlar emellertid inte primärt om fiskerinäringen, utan om sociala nätverk som bidrog till att forma det moderna Limhamn under det avslutande 1800-talet och tidiga 1900-talet. Under perioden 1870–1914 utvecklades nämligen Limhamn från att ha varit en obetydlig ort på den skånska landsbygden till att bli en bruksort och Sveriges största köping. För att förstå och förklara hur denna process var möjlig väljer alltså Lundin att fokusera på nätverksformering. "Syftet